

СТАВЛЕННЯ УРП-УСРП ДО ПОЛЬЩИ (1923 – 1939)

Крізь призму суспільно-політичних процесів, що відбувалися у Західній Україні у міжвоєнний період ХХ ст., розкрито ставлення УРП-УСРП до Польської держави, проаналізовано програмні документи соціалістів-радикалів, що відображають еволюцію стратегії і тактики партії.

Ключові слова: УРП, УСРП, Польща, неґація.

Глибоке осмислення досвіду партійно-політичного життя західних українців міжвоєнної доби ХХ ст., зокрема соціалістичного руху, є актуальною не тільки науковою, а й суспільно-політичною проблемою. Серед партій національно-державницького табору Західної України 1920 – 1930-х рр. одне з провідних місць належало Українській радикальній партії (УРП) (із 1926 р. – Українській соціалістично-радикальній партії) (УСРП). Радикали послідовно обстоювали у теорії та практиці те, що умовно називалося “українським соціалізмом” [34, 8]. У сфері зовнішньополітичного курсу – це означало сповідувати тактику “орієнтації на власні сили” на тлі неґації Польської держави.

Окреслена проблема – малодосліджена. Програмні засади, участь у виборчих кампаніях, парламентська діяльність УРП-УСРП порушувалися у розвідках українських науковців – С.Макарчука [17], М.Кугутяка [15], О.Красівського [14], О.Кондратюк [12], Л.Зашкільняка [8], О.Кузьмінця [16]. Польські дослідники В.Кулеша [36], А.Хойновський [35], М.Пап’єжинська-Турек [37], Р.Тожецький [38], [39] аналізують розстановку політичних сил, роль українського національного руху

в суспільно-політичному житті Західної України міжвоєнного періоду. Проте ставлення партії до Польщі висвітлюється фрагментарно. Поза увагою українських і польських авторів залишився психологічний фактор у діяльності радикалів, який спрацьовував на рівні національної свідомості, був рушієм політичної боротьби в тогочасному польському суспільстві.

Джерельною базою статті є матеріали Центрального державного історичного архіву України у м. Львові (ЦДІАУЛ), Центрального державного архіву громадських об'єднань України (ЦДАГОУ), Державного архіву Львівської області (ДАЛО), програмні документи УСРП [22], [23], [28], [29], [34], матеріали тогочасної преси, спогади відомих громадсько-політичних діячів [18] та праці чільних діячів партії [9], [10], [27], [30], [31].

Метою цієї статті є проаналізувати ставлення соціалістів-революціонерів до Польщі, зокрема до її національно-культурної й соціально-економічної політики, а отже, розширити діапазон наукових знань про політичну тактику УРП-УСРП.

Рішення Ради послів держав Антанти від 14 березня 1923 р. щодо Східної Галичини не було несподіваним для УРП. Після юридичного закріплення території за польською державою у 1923 р. радикали розпочали втілювати у життя тактику “орієнтації на власні сили”, що означало “вперту організаційну роботу відповідно даній історичній хвилі. Це значить відродження всіх культурних, політичних, господарських організацій...” [32, 1]. Також “це значить засіяти край січами, селянськими і робітничими спілками, зорганізувати наш трудовий міщанський елемент. Для інтелігенції це значить: відкинути від серця панські привички і інтелігентську пиху, а полюбити щирим серцем простий нарід, як рівних братів” [32, 1]. Більшість членів партії вважали, що орієнтація на Антанту принесе “порабощення простого українського населення”. Водночас орієнтація на радянську Росію, принесла б “ще більшу прірву між Галичанами, а простим українським людом Наддніпрянщини, який не думає складати зброї...” [32, 1].

Проблема ставлення УРП до Польської держави обговорювалася на першому повоєнному з'їзді партії, який відбувся 1 – 3 квітня 1923 р. Підсумком тривалого обговорення суспільно-політичної ситуації у краї стала ухвалена резолюція, в якій

зазначено, що “український народ не погодиться з окупацією західноукраїнських земель, бо повне соціальне визволення неможливе без здобуття національної самостійности, яка виявляється в можливості, даній робітничим масам кожної української етнографічної території, самим вільно вирішувати свою долю” [25, 3]. Соціалісти-радикали підкреслювали, що “український народ буде все зміряти до якнайскорішого досягнення повної незалежності на всіх своїх землях і буде боротись проти всіх своїх сусідів, котрі розшматували на четверо українську територію” [34, 42]. Для реалізації цієї мети “УРП буде поборювати всі течії і гурти, які, щоб рятувати з неволі одного сусіда, хочуть віддати український народ другому народові, бо УРП вважає однаково небезпечним і тяжким ворогом українського трудового народу так Польщу і Румунію, як і Москву” [34, 42].

УРП визнала потребу створення спільного фронту всіх українських соціалістичних партій, головною метою діяльності яких стане побудова незалежної Української республіки. Делегати з’їзду протестували проти польської колонізації Західної України. Водночас радикали засуджували польську владу за ведення політики за допомогою терору: “карних експедицій, трусів, тюрем, контрибуцій і побоїв, ніде в ніякій правовій державі непрактикованих...” [26, 56 – 57].

Упродовж 1923 – 1925 рр. УРП організувала масові вічеві кампанії з добре зрозумілими “для кожного селянина політичними гаслами”: “Геть з польською колонізацією нашої землі!”, “Геть із старостинськими невідповідальними комісарами в громадах!”, “Українська школа для наших дітей!” [18, 367]. Однак тактика популяризації програмних принципів радикалів шляхом скликання масових громадських акцій не принесла бажаних результатів [18, 367]. Суспільно-політична ситуація у краї обговорювалася на з’їзді УРП, який відбувся 1 лютого 1925 р. у Станіславові. У його резолюціях радикали виступили за повне соціальне та національне визволення українського народу на всіх його етнографічних землях. Саме цей постулат закладено в основу ідеології УСРП, яка організаційно оформилася після об’єднання УРП та волинської групи УПСР у 1926 р. “Метою УСРП, – зауважував один із лідерів партії М. Стахів, – є соціальне і національне добро українського працюючого народу, –

цебто соціальне й національне визволення українського працюючого народу від усякого визиску, утиску, несправедливості”. Основними засобами для реалізації поставленої мети радикали визначили соціалізм та демократію, які тісно були взаємопов’язані. У політичній програмі “Чого хоче Українська Соціалістично-Радикальна партія” “найважливішою справою українського народу” визнано розв’язання земельного питання. У першому пункті цієї програми записано: “УСРП бореться за здійснення таких засад: всі землі, що обробляються постійним найманим трудом, мають без викупу перейти до народнього земельного фонду для наділу малоземельного й безземельного селянства України” [18, 367].

Зміна керівного складу партії не вплинула на тактику однієї з провідних політичних сил національно-державницького табору Західної України. Партія надалі виступала проти легітимності польського владного режиму на західноукраїнських землях, наголошувала на необхідності продовжувати боротьбу за національно-культурні права українців. Зокрема, у підсумкових резолюціях записано: “Поліція і адміністративна влада хоче загнати визвольний рух українського працюючого народу в підпілля. Але 35 літ боролася Українська радикальна партія проти цього одверто і не дозволила загнати себе в підпілля... Ми нація, а не конспірація. Нація, яка стала на шлях одвертої боротьби за свої права, і тому всякі намагання адміністративної влади даремні... Ми далі одверто будемо боротися за своє право на своїй землі, за свободне виконання кожної життєвої функції української нації і за соціальне визволення українських робітничих мас – рук і ума... Бо змагання наше це масове змагання, яке було б даремно приховувати... Але даремно було б йому також протистояти” [18, 327].

Зважаючи на те, що з’їзд поліція розігнала, 14 лютого 1926 р. ухвалено нову програму партії. Відстоюючи право народу на демократію і право на працю, УСРП пропагувала: “1) утворення самостійної Української трудової республіки й перехід всієї повноти влади в ній до рук працюючого народу; 2) перехід цієї верховної влади до рад працюючого народу, вибраних загальним, рівним, безпосереднім, тайним і пропорційним голосуванням; 3) забезпечення національним меншинам заступ-

ництва у владі; 4) повна відповідальність виконавчої влади перед радами працюючого народу; 5) свобода слова, друку й віри, свобода спілок, зборів, страйків, незайманість особи й помешкання та таємність листування; 6) рівність кожного перед законом без огляду на національність, віру, стать і походження; 7) рівність перед судом, виборність суддів, скасування кари смерті й досмертної в'язниці, умовність засудів; 8) реформа всього законодавства в тім напрямі, щоб законодавство сприяло розвиткові творчих сил людини, охороняло працюючих перед визиском і гнітом та розвивало почуття громадської спільноті й солідарності” [34, 43].

Першим випробуванням для новоутвореної партії стали вибори 1927 р. до органів місцевого самоврядування Східної Галичини. УСРП була однією з партій, яка критикувала свавілля наказних війтів і комісарів, які за умови тотального розпуску громадських рад, де-факто керували місцевими громадами. Упродовж 1926 – 1927 рр. краєм прокотилася хвиля віч, які організували соціалісти-радикали. УСРП використовувала недосконалість польського законодавства у цій сфері для подальшої критики уряду. Особливу популярність ідеї УСРП здобули на Волині. На вічах у Костопільському, Кременецькому, Здолбунівському та інших повітах Волині активісти партії розповсюджували листівки, в яких засуджувалася діяльність повітових старост [6, 1].

Напередодні парламентських виборів березня 1928 р. УСРП надалі була зайнята лише працею у краї. І.Макух доводив: “Мусила бути розбудована власна сила власними засобами і власною боротьбою. Доки цього не було, то не було з чим виходити на інтернаціональну арену. Там шанують тільки того, хто представляє певну силу. Щойно після виборів можна було думати про акцію на міжнароднім полі. Радикали виявили під польською окупацією поважну силу і тому вже могли іменем тої сили говорити на міжнароднім форумі. Треба було шукати зв'язку з міжнародним рухом демократії, до якої належить майбутність і яка вже в Західній Європі стояла на порозі влади в своїх країнах. Цю нову суспільну демократію представляв Соціалістичний Інтернаціонал” [18, 368].

Відмінний від УНДО зовнішньополітичний курс УСРП став на заваді утворення єдиного виборчого блоку під час парламентських виборів 1928 р. до польського сейму і сенату. І.Макух також зауважував: “Головною причиною такого рішення [відмови від спільного блоку – І.С.] було таке міркування: УСРП є єдиною демократичною і соціалістичною політичною партією, яка послідовно й систематично поборює комунізм і комунофільське поплентацтво. Вона єдина послідовно поборює капітулянтські настрої перед Варшавою і перед Москвою. Отож, якби УСРП пішла на виборчий блок з УНДО, то цим вона відслонила б у тій ситуації цілком фронт проти комунізму і його поплентацтва, бо всі комуністичні чи комунофільські групи (КПЗУ, “Сельроб”, і, в суті речі, УПП) мали б легкий і дешевий засіб боротьби проти УСРП під тою покривкою, що УСРП зрадила селян і робітників та пішла з буржуазією і з УНДО” [18, 361].

У сеймі та сенаті послы УСРП ситуативно об’єднувалися з представниками опозиційних польських партій під час розгляду окремих законопроектів, які погіршували соціально-економічні та культурно-освітні права українців. Проблема загрозливого стану українського шкільництва, несправедливої податкової політики неодноразово обговорювалася послами сейму від соціалістично-радикальної партії. Від імені українського народу Б.Білінський, М.Вахнюк, Д.Ладика, М.Матчак подавали інтерпеляції, в яких наводили численні факти зловживань польської адміністрації під час проведення на теренах західноукраїнських воєводств акції шкільного плебісциту. Однак запити українських депутатів залишалися здебільшого без належного розгляду.

В умовах пацифікації, “при всіх таких подіях, як вибори, УСРП меншу звертала увагу на те, щоби здобути більше або менше число посольських мандатів, але всю свою увагу звертала на організацію сил до боротьби й на поглиблення класової і політичної свідомости українських працюючих мас. І цього, хоч не у повній мірі, досягла” [1, 2]. УСРП вкотре розкритикувала орієнтації конформістських партій та УНДО на Москву та Варшаву, наголошувала, що “зростові власної сили українських працюючих мас перешкоджають усі його соціально-класові й політично-національні вороги”. Ці сили “розсівають між несвідомими ріжні орієнтації... радять їм сподіятися на чужу поміч тільки в тій цілі,

щоби приспати чуйність і волю боротьби в українських працюючих людей” [1, 2].

Парламентська робота УСРП упродовж 1930 – 1935 рр. відбувалася у звичному для партії руслі: українські парламентарі критикували національно-культурну і соціально-економічну політику уряду, а проурядова більшість ігнорувала вимоги українських послів і senatorів.

УСРП рішуче виступила проти пацифікації та арештів українських послів, проведених польською владою на початку вересня 1930 р. На засіданні Головної управи УСРП 27 вересня того ж року ухвалено комунікат, де розкритиковано антиукраїнську політику польської влади. У ньому відзначено: “1) організоване в політичних партіях та громадсько-суспільних, культурних і господарських установах українське громадянство не може нести збірної відповідальності за вчинки, виконувані таємними конспірованими організаціями чи окремими особами, котрі ані не підлягають, ані не можуть підлягати ніякій громадській контролі; 2) у справі масових пожеж, які рівночасно вибухали так само і на корінно-польських етнографічних землях... поскільки вони справді є ділом українських рук, то вони з національного погляду безцільні, позбавлені політичного змісту та неоправдані навіть ніякими революційними мотивами...” [11, 2]. Згодом у спільному із УНДО та УСДП комунікаті наголошено, що “організоване у політичних партіях та громадсько-суспільних, культурних і господарських установах українське громадянство не може нести збірної відповідальності за вчинки, виконувані таємними конспіративними організаціями чи окремими особами, котрі ані не підлягають ані не можуть підлягати ніякій громадській контролі” [11, 2].

Крім “пацифікації”, болючою для українського суспільства залишалася проблема захисту українського шкільництва. У лютому – березні 1931 р. у сеймі обговорювались проекти законів “Про шкільний устрій” і “Про приватні школи і наукові та виховні заклади”. Перший із них передбачав скасування двох перших класів гімназії і поділ середньої школи на чотирикласну гімназію і двокласний ліцей. Тільки закінчення початкової школи другого ступеня (6 класів) давало право вступу до гімназії. Такі

заходи ускладнювали дітям українських селян доступ до середньої освіти.

На початку 1930-х років УСРП переконувала, що український визвольний рух у Польській державі надалі залишається масовим завдяки соціалістичним та демократичним ідеям. “Звідси виросла наша сила, якої нині ніхто не ладен зламати, – йдеться у відозві “Громадського голосу”. – Мало у нас є тепер місцевостей з несвідомим і пасивним українським населенням, що не проявляє самодіяльності... У наших селах і містах маємо вже серед працюючих людей великі маси робітників, що самі є собі провідниками, які ведуть працю на освітньому полі, економічному й політичному. Українська трудова маса має своє виразне політичне обличчя – знає, куди іти і якою дорогою. Навіть найпринадніші орієнтації на чужі сили, чи найсвіжіші моди фашистівської або комуністичної диктатури – не збаламутять уже української працюючої маси” [33, 2].

На засіданні Головної управи УСРП 30 січня 1932 р. члени партії засудили наростаючі у політичному провіді УНДО настрої порозуміння із польською владою. У комунікаті наголошено: “Головна Управа пятнує спроби укр. реакційно-клерикальних і буржуазних кругів у напрямі угодового союзу з польським фашистським табором, котрого політика йде на позбавлення всякої можливості свобідного розвитку...” [7, 2]. У такому контексті партія розкритикувала з’їзд УНДО 1932 р. і “автономістичну” лінію партії. У повідомленні УСРП наголошувалося: “Просто є дивоглядом в історії політичних організацій, щоби ані партійний з’їзд, ані ніякий його учасник не сказав ані слова про ті напрями політичної думки, що в сучасну пору вирують у цілому світі... Кожен ундівець може далі “орієнтуватись” на кого схоче – раз на фашистів, раз на комуністів, раз на демократію, або на всіх разом і рівночасно” [5, 2].

Відповідно до положень Постанови Головної Управи УСРП від 4 червня 1932 р., соціалісти-радикали закликали українське селянство протестувати проти ножиць на ціни промисловості й сільського господарства, вимагати введення мораторію на встановлення нових податків. Водночас Головна Управа протестувала проти закриття читалень “Просвіти” на Волині. Керівництво партії звернулося до членів УСРП-

Репрезентації з проханням “вжити всіх своїх сил для дальшого освідомлення і організації українських працюючих мас на політичному, господарському і культурному полі...” [21, 3].

Аналогічні положення містили резолюції ухвали XXXII партійного конгресу УСРП, який відбувся 30 грудня 1932 р. у Львові. Делегати конгресу констатували: “Стоїмо на становищі самовизначення народів, боремося за примінення того права до українського народу, який вже дав вислів своєї волі стреміти до Самостійної, Соборної Української Державности, висловлюємося за загальне роззброєння”, утворення Незалежної, Соборної України з республіканською формою правління, перехід влади в руки працюючого народу, свободу слова, друку, віросповідання, рівність всіх громадян перед законом, реформу судочинства, перехід землі у користування селян без викупу, піднесення господарської культури населення, забезпечення культурно-освітнього розвитку українців і т.д. Учасники заходу протестували проти: 1) “ножниць цін”; 2) несправедливої щодо селянства політики великих картелів; 3) “упромисловлення” Західної Польщі; 4) соціально-економічної політики держави; 5) передати українське господарське життя польським владним інституціям та ін. [2, 4]. Водночас члени партії звинуватили польський уряд у бездіяльності в період розгортання світової економічної кризи.

24 грудня 1933 р. у Львові скликано крайову конференція УСРП, яка доручила “всім членам і симпатикам УСРП подвоїти свою працю для викликання масової організованої активності української працюючої кляси на всіх полях національно-політичного і господарського та культурного життя...” [13, 3]. Політичний ідеал партія вбачала у побудові української держави на таких основоположних принципах: утворення самостійної української трудової республіки і перехід усієї повноти влади до працюючого народу; перехід верховної влади до рад працюючого народу, вибраних загальним, рівним, безпосереднім, таємним і пропорційним голосуванням; забезпечення прав національних меншин у вищих органах влади; свобода слова, друку й віри, спілок, зборів, страйків тощо; рівність кожного перед законом незважаючи на національність, віру, стать, походження тощо [30, 128]. М.Стахів констатував, що “програма відкидає і марк-

систську “чисту” диктатуру пролетаріату і відкидає большевицьку диктатуру партії через фальшиві совіти...” [30, 128].

Першим кроком на шляху реалізації програми партії мала б стати консолідація партій національно-державницького табору. Улітку 1934 р. у Львові утворено Тимчасовий ініціативний комітет у складі Д.Левицького (УНДО), М.Стахів (УСРП) та О.Назарука (УНО) щодо скликання Всеукраїнського національного конгресу (ВНК). Однак процес консолідації був перекреслений політикою нормалізації УНДО. Соціалісти-радикали розкритикували нормалізаційний курс УНДО вважаючи, що українські депутати, “кандидовані виключно з ласки польського проурядового табору”, залежатимуть тільки від урядових чинників і “не відображатимуть інтересів народу” [3, 2].

На засіданні Головної Управи УСРП, 15 лютого 1936 р., у якому взяли участь також делегати повітових управ, відзначено, що “політика польського урядового табору незмінно суперечить інтересам українського народу...”. З цих причин соціалісти-радикали закликали “до найбільшої політично-організаційної активності, бо тільки справжня масова політична сила може осягнути належні народові національні права та соціальну справедливість” [4, 8]. Делегати констатували, що “комуністично-большевицька агітація стратила в українські працюючим народі всякий вплив, відколи українське селянство переконалося про дійсне положення українського працюючого народу під московською реакційною диктатурою комуністичних комісарів...” [4, 8].

На нараді Головної Управи УСРП 1 листопада 1936 р. за участю делегатів із 14 повітів обговорювалися лише питання, присвячені “внутрішньому українському положенню” [19, 1]. Основне завдання партії на найближчі роки делегати вбачали у здобутті політичного рівноправства українського народу. Досягнення цієї мети партія вбачала запровадженням нової земельної реформи, наданням свободи господарської кооперації українському населенню, українізації шкільництва на Західній Україні [24, 2]. “Ці життєві вимоги українського народу можна перевести в життя лише тоді, – відзначав “Громадський голос”, – коли український народ на західних землях послідовною, організованою працею буде неустанно добиватися свого права...” [24, 2].

Делегати грудневого ХХХІІІ крайового конгресу УСРП (1937 р.), відповідаючи на запитання “За що треба змагатися?”, виокремили чотири найважливіші завдання галицьких українців: 1) збільшення організаційної діяльності для якомога більшої консолідації населення, зміцнення його політичного і культурного потенціалу; 2) створення “справедливого права”, щоб кожна нація отримала змогу налагодити шкільництво із власним учительством, мовою і змістом навчального процесу; 3) боротьба за свободу господарських, кооперативних, культурних, професійних, політичних організацій, а також свободу слова, друку, зборів та інших громадянських прав; 4) проведення земельної реформи в “користь нашого малоземельного і безземельного селянства, з виключенням колонізації, для якої абсолютно нема на цих землях місця” [20, 4]. Соціалісти-радикали вважали, що “осягнувши ці мінімальні, справедливі вимоги українського народнього життя можна лише тоді, коли побільшить ся свідомо, організована сила працюючого народу, його політичне освідомлення, культурний поступ та бажання солідарним змаганням вибороти незалежне право...” [20, 4].

Отже, УРП-УСРП упродовж міжвоєнного періоду ХХ ст. послідовно дотримувалася тактики “орієнтації на власні сили”, яка передбачала відмову від зовнішньої допомоги у розв’язанні українського питання. Рішення Ради послів держав Антанти від 14 березня 1923 р. соціалісти-радикали називали окупацією території Західної України. Соціалісти-радикали наголосили, що “український народ буде все зміряти до якнайскорішого осягнення повної незалежності на всіх своїх землях і буде боротись проти всіх своїх сусідів, котрі розшматували на четверо українську територію” [34, 42]. З трибуни польського сейму та сенату представники УСРП упродовж 1928 – 1935 рр. критикували соціально-економічну та національно-культурну політику Польщі, що викликало хвилю арештів провідних діячів партії. Партія розкритикувала з’їзд УНДО 1932 р. і “автономістичну” лінію керівного складу націонал-демократів. Спроба консолідації національно-державницьких сил Західної України з метою “побудови самостійної української держави” у 1938 – 1939 рр. була перекреслена початком Другої світової війни.

Перспективним у висвітленні цієї тематики є дослідження ставлення УСРП до УСРР-УРСР, Німеччини, до міжнародних процесів, що відбувалися у міжвоєнній Європі у ХХ ст.

Література

1. В ім'я власної сили і волі // Громадський голос. – 1930. – 6 вересня.
2. Геть з капіталістичним визиском // Громадський голос. – 1933. – 11 лютого.
3. Громадський голос. – Львів. – 1935. – 20 липня.
4. З Головної управи УСРП // Громадський голос. – 1936. – 22 лютого.
5. З'їзд без висліду, партія без тактики // Громадський голос. – 1932. – 9 квітня.
6. За нефальшовану волю громад. – Громадський голос. – 1927. – 12 лютого.
7. Засідання Головної Управи УСРП // Громадський голос. – 1932. – 13 лютого.
8. Зашкільняк Л. Спроби українсько-польського порозуміння в міжвоєнній Польщі (1920 – 1939 рр.) // Поляки, українці, білоруси, литовці у міжвоєнній Польщі (1920 – 1939) : матеріали міжнар. наук. конф., (Дрогобич, 8 – 9 жовтня 2004 р.) / упоряд. Василь Футала. – Дрогобич : Коло, 2005. – С. 34 – 45.
9. Коберський К. За єдність у трудовому народі. – Львів : Накладом видавничої кооперативи “Громада”, 1928. – 24 с.
10. Коберський К. Українське народництво по обох боках Збруча. – Львів – Коломия : Громада, 1924. – 158 с.; Коберський К. Національна ідея. Звідки вона взялася і до чого змагає. – Львів : Накладом “Самоосвіти”, 1937. – 32 с.
11. Комунікат // Громадський голос. – 1930. – 4 жовтня.
12. Кондратюк О. Програмні засади та діяльність Української Соціалістично-Радикальної партії (1926–1939) // Вісник Львівського університету. Серія історична, 1995. – Вип. 30. – С. 74 – 81.
13. Красва Конференція УСРП // Громадський голос. – 1934. – 6 січня.
14. Красівський О. Галичина у першій чверті ХХ ст. : проблеми польсько-українських стосунків. – Львів : УАДУ при Президентові України, Львівський філіал, 2000. – 416 с.
15. Кугутяк М. Галичина : сторінки історії : нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.). – Івано-Франківськ : Б.в., 1993. – 204 с.

16. Кузьмінець О., Орихівський І. Консолідація українських соціалістичних сил Західної України (1924 – 1926) // Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст. : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (21 – 22 листопада 1996 р.). – Івано-Франківськ : Плай, 1997. – С. 170 – 173.

17. Макарчук С. Етносоціальне розвити и національніе отнoшення на Западнo-Українських землях в период империализма. – Львов : “Вища школа”, 1983. – 255 с.

18. Макух І. На народній службі : спогади. – К. : Основні цінності, 2001. – 628 с.

19. Нарада Головної Управи УСРП // Громадський голос. – 1936. – 7 листопада.

20. Постанови 33 краєвого конгресу УСРП // Громадський голос. – 1937. – 31 грудня.

21. Постанови Головної Управи Української соціалістично-радикальної партії // Громадський голос. – 1932. – 18 червня.

22. Право народу. Приступний виклад програми Української Соціалістично-Радикальної Партії (УСРП). – Львів : Громада, 1926. – 42 с.

23. Програма Української Радикальної Партії (Проект редакційної колегії Гол. Управи У.Р.П. з р. 1922) // Календар “Громади” на 1923 р.

24. Резолюції Головної Управи // Громадський голос. – 1936. – 7 листопада.

25. Резолюції партійного з’їзду Української радикальної партії з дня 1 квітня 1923 року // Громадський голос. – 1923. – 7 квітня.

26. Резолюції першого повоєнного з’їзду Української радикальної партії // Українська суспільно-політична думка в ХХ столітті. – Т. 2. – Б.м. : Сучасність, 1983.

27. Стахів М. Демократія, соціалізм та національна справа. – Львів, 1936. – 43 с.

28. Стахів М. До джерел нашої сили. Замітки до основних думок програми УСРП. – Львів : Накладом “Громадського голосу”, 1936. – 16 с.

29. Стахів М. Наша тактика : відповідь на найважливіші питання. – Львів : Друкарня Ю. Яськова, 1936. – 80 с.

30. Стахів М. Проти хвиль. Історичний розвиток українського соціалістичного руху на західних українських землях. – Львів : Накладом соймового клубу УСРП, 1934. – 136 с.

31. Стахів М. Українські політичні партії у соціологічному навітленні. – Нью-Йорк – Детройт – Скрентон : Видання Української Вільної Громади в Америці, 1954. – 104 с.

32. Хто тепер впаде духом // Громадський голос. – 1923.

33. Чим є для нас соціалізм і демократія // Громадський голос. – 1931. – 21 липня.

34. Чого хоче Українська Соціалістично-Радикальна партія. – Львів : Українська видавнича спілка “Громада”, 1926.

35. Chojnowski A. Koncepcje polityki narodowościowej rządów polskich w latach 1921 – 1939. – Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1979. – 262 s.

36. Kulesza W. Koncepcje ideowo-polityczne obozu rządzącego w Polsce w latach 1926–1935. – Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1985. – 310 s.

37. Papierzyńska-Turek M. Sprawa ukraińska w Drugiej Rzeczypospolitej. 1922 – 1926. – Kraków : Wydawnictwo Literackie, 1979. – 391 s.

38. Torzecki R. Kwestia ukraińska w polityce III Rzeczy. 1933 – 1945. – Warszawa : Książka i Wiedza, 1972. – 379 s.

39. Torzecki R. Kwestia ukraińska w Polsce w latach 1923 – 1929. – Kraków : Wydawnictwo Literackie, 1989. – 468 s.

Соляр Игорь. Отношение УРП-УСРП к Польше (1923 – 1939). В статье раскрыто отношение УРП к Польскому государству 1920 – 1930-х годов. В контексте общественно-политических процессов в Западной Украине проанализированы программные документы социалистов-радикалов, которые отображали стратегию и тактику партии в исследуемый период.

Ключевые слова: УРП, УСРП, Польша, негация.

Soliar Ihor. The Attitude of URP-USRP towards Poland (1923 – 1939). The attitude of the Ukrainian Radical Party (later – Ukrainian Socialist Radical Party) towards the Polish state in the light of the social and political processes in Western Ukraine in the interwar period of the twentieth century is considered in the article. We have analyzed the program documents of socialists-radicals that display the evolution of the party’s strategy and tactics.

Key words: URP, USRP, Poland, negation.